

على رضا قره بلوط، معجم المخطوطات الموجودة في مكتبات استانبول
و أناطولي، الجزء الثالث، ص. 1463 [y.y., t.y.] İSAM 141629

9 HAZ 2006

MADDE YATIRILMIŞTIR
SONRA GELEN DOĞRUDUR

Kadizade Mehmed Paşa
4873 - محمد طاهر بن عمر التوقادي الرومي العثماني ، شيخ

الإسلام الفقيه الحنفي ، المعروف بقاضي زاده المتوفى

1838/1254

(أنظر: هدية العارفين 370/2 ؛ معجم المؤلفين 99/10)

من تصانيفه :

1 - رسالة التورية - في التصوف (ت)

عثمان أركين رقم 401 ورقة 62 ؛ 1245 هـ ؛ رقم 817

ورقة 94 ؛

2 - رسالة في تحقيق لفظ تركي (ت)

أسعد أفندي رقم 926 ورقة 47 فقط ؛

3 - مجموعة الفتاوى - في الفقه الحنفي

أسعد أفندي رقم 857 ؛ 921 ؛

Footnotes:

* Osh State University, Arashan Institute of Social Sciences, Faculty of Theology. Bishkek (Kyrgyzstan).

¹ СЭС, 1981, 1205.

² ИЭС, 1990, 440.

³ Koran, 2/9.

⁴ Koran, 2/10.

⁵ Koran, 2/11-12.

⁶ Koran, 2/32.

⁷ Koran, 2/33.

⁸ Koran, 2/35.

⁹ Koran, 2/36.

10 Koran, 4/17.

11 Koran, 19/4.

12 Koran, 19/5.

13 Koran, 19/6.

14 Koran, 19/7.

15 Koran, 19/8.

16 Koran, 19/9.

17 Koran, 10/47.

18 Koran, 95/ 2-3.

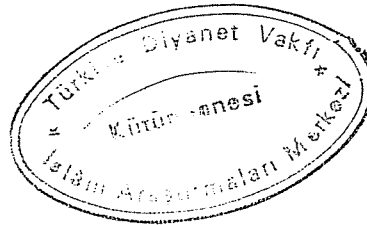
19 Râzi, XXXII, 10; İbn Âşûr, XXX, 421.

²⁰ Koran, 95/ 4.

²¹ Koran, 7/40.

²² Koran, 13/16.

²³ Koran, 13/17.

MADDE TAYİNİNDEN
SONRA GELİR DOKÜMAN

07 ARA 2008

Osmanlı Şeyhülislâmları'ndan Kadızâde Mehmed Tâhir Efendi ve Tasavvufî Eseri: Risâletü'n-nûriyye min tarîkati'l-aliyye

Dr. Hür Mahmut YÜCER*

Özet:

Bu çalışmada; bazı şeyhülislâmın tasavvufî yönlerine işaret edilmeye çalışılmış ve XIX. asır Osmanlı şeyhülislâmlarından Mehmed Tâhir Efendi örneği üzerinde durulmuştur.

Tekke yaptıran, tasavvufla ilgili eser veren dahası yeniçeriliğin ve Bektâşiliğin kaldırıldığı dönemde göreve getirilen Kadızâde Mehmed Tâhir Efendi'nin tasavvufî yönü, 19 yüzyıl ulema-tarîkat ilişkileri açısından da bir fikir vermektir. Kadiri tarikatına bağlı olan Şeyhülislâmın tarikat anlayışı, tek nüshası Taksim BB. Atatürk Kütüphanesi'nde bulunan "Risâletü'n-nuriyye min tarîkati'l-aliyye" adlı eserinden yararlanılarak sunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Tekke, şeyhülislâm, tasavvuf, Bektâşi, Kâdiri, Osmanlı, Kur'an, müftülük, eser, metod.

Аннотация:

В этой статье рассматриваются шейхульисламы (вроде прокуроров в Османской империи) со стороны тасаввуфа (мистицизм), в частности за пример был взят шейхульислам 19 в. Мехмед Тахир Эфенди.

Мехмед Тахир Эфенди известен тем, что он интересовался тасаввуфом и открывал текке (места обучения тасаввуфу), он вступил в свою должность, когда течения Йеничерилик и Бекташлик прекращали свое существование в 19 веке. Он был приверженцем течения Кадери, единственное его произведение касательно мистицизма под названием "Risâletü'n-nuriyye min tarîkati'l-aliyye", можно увидеть в библиотеке Ататюрк.

Ключевые слова: Текке, шейхульислам, мистицизм, Бекташи, Кадери, Османская империя, Коран, муфтий, произведение, метод.

Abstract:

Mehmed Tahir Efendi (one of the chief qadis of Ottoman state) and His Sufistic Work: Risâletü'n-nuriyye min tarîkati'l-aliyye

This research studies the Sufi tendencies of the Sheikh'ul-Islams (the chief Qadis) who have attained the highest scholarly achievement. In particular Mehmed Tahir Efendi is selected as the chief example. He has built a Sufi lodge, gave Works on Sufism and was appointed in a period when Bektahsi order was banned along with the abdication of Janissaries. He was specially chosen in such a delicate period in 19th century and it is a good example to the relationship between the Sufi groups and the scholars. He followed the Qadiri Sufi order and we have studied his work Risâletü'nuriyye, of which there is a unique copy in Taksim BB. Atatürk Kutuphanesi in order to present his understanding of Sufi thought.

Key Words: Sufi order, lodges, Otoman state, chief qadi, method.

110094

YENİÇERİ OCAĞININ İLGASINA, ASKERLERİN KAVUK
YERİNE MIĞFER GIYMELERİNE FETVA VEREN

10 9 EKİM 1993

Şeyhülislâm Mehmet Tahir Efendi - (Kadızade)

1747 - 1838

Veli ERTAN

MEHMET Tahir Efendi II. Mahmut (1908 - 1839) devrinin şeyhülislâmlarındandır. Tarihte düzeni bozulmuş olan yeniçeri ocağının kaldırılması hususunda fetva veren aydın bir din ve hukuk âlimidir. Adalet ve hak severliğiyle tanınmış iffetli bir zattır. 1747 tarihinde Tokat'ta doğmuştur. Kadı Ömer efendi isminde bir zatin oğludur.

Dine aîl bilgileri babasından okumuştur. Zamanın meşhur din âlimlerinden ders görmüş, mü-tâd ve hile medreseleri dolanmış ve icazet alarak müderris olmuştur.

Kısa bir zaman içinde azimli çalışması sayesinde istikbalin yolunu açmıştı. 1782 tarihinden itibaren Anadolu ve gerek Rumeli taraflarında muhtelif kazalarda kadılıklarda bulunmuş Mekke payesini almış sonra 1818 tarihinde İstanbul kadılığına tayin edilmiştir. 1824 de Anadolu kazakeri, bir müddet sonra da Rumeli payesini almış ve 1825 yılında Mekki zâde Âsım Efendinin azledilmesi üzerine meşihat makamını ihraz etmiştir.

II. Mahmut devrinde tarihin en büyük hadisesi hiç şüphesiz yeniçeri ocağının lağv edilmesiydi. Çünkü orta çağın bir bakası telâkki edilen nizam ve intizamı bozulan yeniçeri ocağının yakın çağ içinde iş göremeyeceğini anlıyan padişah, garp medeniyetini kabul etmek suretiyle yeniliğe taraf-tar olmuş, her şeyden önce yeniçeri ocağının kaldırılmasını düşünmüştü. Bu hususta şeyhülislâm Mehmet Tahir Efendi de büyük bir anlayış göstererek padişahın fikrini tasvip etmişti.

1826 tarihinde şeyhülislâm konağında, ileri gelenlerin katılımıyla yapılan toplantıda yeniçerilerin yeni usul üzerine talim yapacaklarına dair söz almış ve bu minval üzere talim yapmağa başlamışlardı.

Fakat aradan bir ay bile geçmemişti. Biz tes-tiye kurşun atarız ve keçeye kılıç çalarız sedala-riyle yeni usule göre talim yapmaktan vazgeçmişlerdi. Esasen şeyhülislâm konağında yapılan toplantıdan maksat yeniçeri ocağının ilgası manası çıkarılmış ve bu zorbalar bir gece Babıâliyi ve Ağa kapısını basarak yağmaya başlamışlardı. Bu sıra-

da sadrazam Benderli Salim Paşa yahısında idi ve yeniçeri ağası da gizlenmişti.

Artık bu durum karşısında II. cı Mahmut ocağın ilgasına dair şeyhülislâmdan fetvayı almış ve derhal icraata geçmişti.

Et meydanında toplanan yeniçeriler üzerine bir koldan Ağa Hüseyin Paşa, diğer koldan da İzzet Paşa yürümüşlerdi. Halk, din ve ilim adamları da yürüyüşe katılmışlardı. Topçu yüzbaşısı Kara Cehennem İbrahim Ağa'nın atmış olduğu yağlı paçavralarla kıslalar ateşe verilmiş ve 800 ze yakın yeniçeriden bir kısmı yok edilmiş ve bir kısmı da Sultan Ahmet meydanındaki meşhur çınar ağacına asılmışlardır. 1826 tarihinde kesin olarak yeniçeri ocağı tarihe karışmıştı.

İşte Tarihte bu hadiseyi vak'ayı hayriye adı verilmişti. Bu hayırlı hadiseden sonra (Asakir-i mansure-i Muhammediye) namıyla yeni bir teşkilât kurulmuş ve başına da serasker Ağa Hüseyin Paşa getirilmişti.

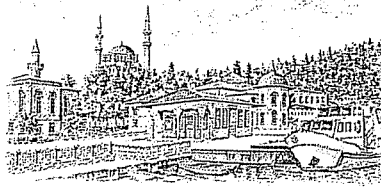
Bu suretle padişah ocağın lağvında büyük hizmeti dokunan şeyhülislâm'a mükâfat olmak üzere elmas taşlı kıymetli bir yüzüğünü hediye etmişti.

II. Mahmut zamanına kadar şeyhülislâmlar kendi konaklarında otururlar ve fetva işlerini bu-radan idare ederlerdi. Fakat bu hal bir takım zor-luklara yol açmıştı. Bunun için II. Mahmut'un muvafakatiyle, yeniçeri ocağının lağvı üzerine Ağa kapısı da meşihat dairesi ittihaz edilmişti. Artık meşihat dairesi şeyhülislâmı, fetva emininini, İstanbul kadısını, meşihat katip ve odacılarını ihtiva eden değerli bir müessese haline getirilmişti.

Ağa kapısının Bab-u meşihata çevrilmesi üzerine İzzet Molla "Bab-u tezvir idi. Hak buldu makam ifta" mısraını tarih olarak düşürmüştür.

Tarihçiler şeyhülislâm Tahir Efendi hakkında şöyle bir fıkra naklederler :

Bir gün II. Sultan Mahmut yeni teşkil etmiş olduğu askerlerine kavuk yerine miğfer giydirmek arzusunda bulunmuş ve bunun için de şeyhülislâmdan fetva alması icabetmişti. Bunun için padişah emeline kısa yoldan ulaşabilmek maksadiye

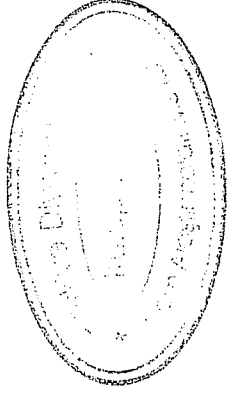
EYÜP'TE MEDFUN KADJZADE MEHMET TAHİR EFENDİ VE BİR ESERİ

Dr.Hür Mahmut YÜCER

1967 yılında Tokat/Niksar'da doğdu. 1982'de Niksar Endüstri Meslek Lisesi'nden, 1988'de Erzurum Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 1989'dan itibaren çeşitli şehirlerde öğretmen olarak çalıştı. 1994 tarihinde "Meratibü'l-Vücûd Hakkında Üç Risâle" isimli teziyle yüksek lisansını tamamladı. 1995-96 öğretim yılında Ankara Devlet Lisan Okulu'na devam etti.1996 yılında başladığı doktora çalışmasını Aralık 2001'de "XIX. Asırda Anadolu'da Tasavvuf" teziyle ikmal etti. Akademik çalışmaları ve bildirileri çeşitli dergilerde yayınlandı. Çevirileri de yayınlanan yazar evli ve üç çocuk babasıdır. Üsküdar Esatpaşa İmam Hatip Lisesi'nde idareci olarak çalışmaktadır.

188839

22 JAN 2010

MADDE KAYIMLIDIR
SONRA GELEN DOKÜMAN

and like-minded pietists actively transformed Muslim behavior and trained their collective eye on Christians and Jews, resulting in an unprecedented emphasis on public piety whose outcome was conversion of Muslims, Christians, and Jews.

This chapter addresses the book's themes concerning why people attempt to bring others of the same religion to their understanding of that religion (the motivation of the Kadızadelis), the link between piety and proselytization, and the central role played by those who mediate conversion. Scholars formerly were content to focus exclusively on the internal spiritual journey of the convert, but now many more also examine the interaction between the advocate or mediator of religious change and the potential convert.³ They investigate the methods of the advocate and their understanding of what signifies conversion. I chart the rise to prominence of the Kadızadeli religious movement in the 1650s, explaining the movement's origins in the 1620s and 1630s with Kadızade Mehmed Efendi, who propagated the interpretations of Islam of the sixteenth-century pietist Birgili Mehmed Efendi. I discuss their main conversionary method of preaching reform to other Muslims from the pulpits of Istanbul's imperial mosques. Charismatic preachers convinced the public to change their ways through didactic interpretations of the Qur'an and Hadith; interpersonal bonds also enabled the movement to spread at the Ottoman court. The central tenets of Kadızadeli piety were commanding good and forbidding wrong. In their view, to convert to Islam as it was meant to be lived required public commitment to a religion freed from accretions assimilated into Muslim practice after the death of Muhammad. Their theory of conversion necessitated the complete rejection of the practices of several Sufi orders, and they were outspoken opponents of any form of religious syncretism. Accordingly, also using coercion and violence as conversionary strategies, they attacked the innovative practices of several Sufi orders, their dervish lodges, and even the Sufis themselves.

I also describe relations between Kadızadelis and sultans, the larger societal response to their incitations to abolish many common religious practices as well as forms of entertainment, and debates among Muslims about the proper way to be Muslim. I conclude with a discussion of conversion of religious geography and sacred space during the grand vizierate of Köprülü Mehmed Pasha (1656-61), who conventional wisdom claims ended the movement. A discussion of his policies also points to the ever waxing strength of the grand vizierate and waning of the sultanate's power, crucial for understanding Mehmed IV's interest in conversion and conquest once he obtained his majority.

✓
Kadızade Mehmed Efendi and the Origins of the Kadızadelis

The most influential seventeenth-century Islamic movement in the Ottoman Empire began when a preacher converted from one interpretation of piety to another.⁴ Kadızade Mehmed Efendi began his spiritual life as a Sufi. Born in Balıkesir, the son of a magistrate, he became a preacher who was inclined toward Sufism with the encouragement of a Halveti sheikh.⁵ But later he turned against the Sufi way. He based his arguments against innovative practices on the works of the preacher Birgili Mehmed Efendi (d. 1573), particularly his Arabic-language *The Way of Muhammad* and *The Treatise of Birgili Mehmed*, which, among other principles, opposed payment for religious services and foundations endowed with moveable goods such as cash since the practice appeared to condone usury.⁶ Kadızade contended that the true Islam of the first Muslim community had been corrupted by such contemporary practices or innovations as Sufi dance and song, pilgrimage to tombs of saints, the use of coffee, tobacco, and opium, and even adding more than one minaret to a mosque. The newly completed Sultan Ahmed I Mosque, where his rival Sivasi Efendi (d. 1639) preached, has six minarets.

Kadızade arrived in Istanbul to preach against Sufi innovation and in favor of returning to the principles and practices that guided the first believers in Medina. Famous for "the beauty of his expressions and gracefulness of his delivery," he was appointed preacher in turn at the mosques of Selim, Bayezid, and Suleiman I before finally becoming the main preacher at Hagia Sophia in 1631, putting him spatially close to the palace.⁷ From this pulpit he argued that all errors stemmed from not following Muslim law and tradition. Like Ahmad ibn Hanbal (d. 855), Kadızade was able to link personal asceticism and the public forbidding of wrong to inspire like-minded pious Muslims to social action.⁸ Following the example of Birgili Mehmed Efendi, who wrote, "It is incumbent on me to defend the people with my pen and with my tongue from what God has prohibited, and it is a sin for me to be silent," Kadızade declared that true Muslims and their rulers had a duty to promote the Qur'anic command of "enjoining what is proper or good and forbidding what is reprehensible or evil."⁹ The phrase refers both to preaching Islam to people belonging to other religions and to imploring other Muslims to live ethical lives in accordance with practices found in the Qur'an, Hadith, and Shariah.

Prior to this, "forbidding wrong," or compelling other Muslims to behave piously, had not been a defining feature of Ottoman Sunnism.¹⁰ Earlier influential Muslim scholars, such as Taşköprüzade (d. 1561), had toned down views